

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871, OKAD Haziran 2023, 3 (1): 117-134

Toplumsal Cinsiyetin Bulanık Suları: Kimlik, Beden ve Cinsel Fark Üzerinden Bir Yaklaşım

The Murky Water of Gender: An Approach
Through Body, Identity, and Gender Difference

Samet ÜNLÜ¹

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Şarkışla Âşık Veysel Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Sivas
· samettunlu@gmail.com · [ORCID](https://orcid.org/0000-0001-9493-6173) > 0000-0001-9493-6173

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30 Ekim/October 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 15 Mayıs/May 2023

Yıl/Year: 2023 | **Cilt-Volume:** 3 | **Sayı-Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 117-134

Atıf/Cite as: Ünlü, S. "Toplumsal Cinsiyetin Bulanık Suları: Kimlik, Beden ve Cinsel Fark Üzerinden Bir Yaklaşım"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 3(1), Haziran 2023: 117-134.

Yazar Notu/ Author Note: "Bu çalışma Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında hazırlanan "Erkeklik Algısı ile Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkide Çatışma Çözme Biçimlerinin Rolü" adlı doktora tezinden üretilmiştir."

TOPLUMSAL CİNSİYETİN BULANIK SULARI: KİMLİK, BEDEN VE CİNSEL FARK ÜZERİNDEN BİR YAKLAŞIM

ÖZ

Araştırmada genel olarak, küresel ve toplumsal koşulların etkisiyle birlikte mahiyeti ve işlevleri değişen ve zaman zaman belirsizliklerle karakterize olan toplumsal cinsiyet olgusu üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet olgusuna dair yaklaşımlar sosyolojik, psikolojik ve felsefi yönleriyle disiplinlerarası bir yöntemle ele alınmakta ve cinsiyet rollerinin ne şekilde dönüştüğü saptanmaya çalışılarak, olgunun sosyal yaşamdaki etkileri kimlik, beden ve cinsel fark etrafında oluşan bir çerçeveye oturtulmaktadır. Bu açıdan beden-kimlik etkileşimi, çeşitli sosyolojik faktörlerin etkisiyle toplumsal alanda meydana gelen cinsiyete dair algılar, eril ve dişil rollerin toplumsal yaşamdaki konumlanışları ve aralarında oluşan gerilimlerin toplumdaki iz düşümleri bu çerçevenin oluşmasına aracılık etmektedir. Araştırmada belirtilen kavramlarla “Beden kişinin kendisi hakkındaki bilginin kaynağı mıdır?”, “Kadın cinselliği toplumsal yaşama ve deneyime öncü müdür?” ve “Topluma rağmen bir kadın cinselliğinden söz edilebilir mi?” sorularına cevap aranmaktadır. Bu amaçla konuyla ilgili çeşitli yerli/yabancı literatürde yer alan görüşlere yer verilmekte ve toplumsal cinsiyet olgusunun belirsiz yönleri kimlik, beden ve cinsel fark kavramlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beden, Cinsel Fark, Kimlik, Toplumsal Cinsiyet.

THE MURKY WATER OF GENDER: AN APPROACH THROUGH BODY, IDENTITY, AND GENDER DIFFERENCE

ABSTRACT

This research generally focuses on gender, the nature and function of which change with the effect of global and social conditions and is characterized by uncertainties from time to time. Approaches to the phenomenon of gender are handled with an interdisciplinary method with their sociological, psychological, and philosophical aspects, and by trying to determine how gender roles are transformed, the effects of the phenomenon in social life are placed in a framework formed around identity, body, and sexual difference. From this point, body-identity interaction, perceptions of gender in the social sphere under the influence of various sociological factors, the positioning of masculine and feminine roles in social life and the projections of tensions between them in society mediate the formation of this framework. With the concepts stated in the research it seeks answers to the following questions: “Is the body the source of knowledge about the person himself?”, “Is female sexuality a pioneer in social life and experience?” and “Can a woman’s sexuality be talked about in spite of society?” seeking answers to questions. For this

purpose, opinions in various domestic/foreign literature on the subject are included and the ambiguous aspects of the gender phenomenon are discussed with the concepts of identity, body, and sexual difference.

Keywords: Body, Sexual Difference, Identity, Gender.

GİRİŞ

Beden kavramı fiziksel bir organizasyon olmanın yanı sıra daha derinlikli anlamını felsefede ve sosyolojide bulmuştur. Bu anlam yalnızca maddesel olanı değil aynı zamanda tinsel olanı da merkezine alarak beden-ruh bütünleşmesinin getirdiği felsefi ve sosyolojik anlamları da tartışmanın gerekliliğine odaklanır. Bedenin toplumsal alanla eklemlenmesi sonucu, bedenin eril veya dişil oluşundan toplumsal yaşamda konumlanışına, toplumdaki diğer bireylerle kurulan ilişkilerden kolektif yapılarda ne ifade ettiğine kadar gösterdiği işlevler bir beden sosyolojisi yapabilmeyen zorunlu halidir. Bunun yanı sıra bedenin de kimliğin bir parçası olduğu unutulmamalı ve beden kimliğin önemli bir unsuru olarak ele alınmalıdır.

Beden, toplumsal beden, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arasındaki cinsel farklar gibi konular toplumun hem görünen hem de zorunlu bir durum olarak görünmeyen yönlerine işaret etmektedir. “Görünmeme hâli” zaman zaman zorunludur. Çünkü bu olguların irdelenebilmesi sade ve sadece içinde bulunulan kültürel yapının konumlanışıyla alakalıdır. Kültürel veya toplumsal faktörler kavramlara belirli standartlar üzerinden anlamlar yüklerken diğer taraftan sözü edilen olgular da yapıda bir iz bırakır. Karşılıklı etkileşim olarak ele alınabilecek bu durum cinsiyet olgusunun toplumsal cinsiyet, bedenin ise toplumsal beden olarak incelenemesinin önünü açar ve erillik-dişillik durumlarının toplumsallıkla beraber okunması gerektiğini teşvik eder.

Kimlik, beden, toplumsal cinsiyet, cinsel fark kavramlarının anahtar kavramlar olarak varlık gösterdiği bu çalışma genel olarak, ‘Beden kişinin kendisi hakkındaki bilginin kaynağı olabilir mi?’, ‘Kadın cinselliğinin toplumsal yaşam ve deneyime öncülüğü olabilir mi?’, ‘Ya da topluma rağmen oluşabilen bir kadın cinselliğinden söz edilebilir mi?’ soruları üzerine odaklanılarak öncelikle bedenin bireyin kimliğindeki rolü üzerinde durulmuştur. Ardından toplumsal cinsiyet yaklaşımları ele alınmış ve erkek ile kadın arasındaki cinsel farka, bunun yanında toplumsal bedenin yorumlanışına değinilmiştir. Son olarak ise tüm bu olgular ışığında, çalışmanın üzerine odaklandığı sorulara cevap verilerek bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Kimliğin Bedensel Temelleri

Bireye ve topluma dair anlatılarda çoğunlukla atıfta bulunduğumuz 'kimlik' kavramı çok boyutlu ve oldukça dinamik bir yapıya sahiptir. Gündelik hayat pratiklerimizden makro düzeydeki tartışmalara kadar kendisini her zamanda ve zeminde hissettiren kimlik olgusuna dair çıkarımlar, yalın bir alanla sınırlı kalmamakta pek çok disiplini merkeze alan bir tabloyu tasvir etmektedir. Sosyolojiden siyaset bilimine, etnolojiden sosyal psikolojiye varıncaya kadar oldukça geniş bir yelpazede ele alınan kavram, bazen bireylerin, toplumların veya nesnelerin benzerliklerinin, bazense farklılıklarının temel alındığı bir değerlendirme biçimiyle karşımıza çıkmaktadır.

Kavram olarak kimlik, sosyal kişi, grup ve örgütlerin üzerine iliştirilmiş ve onun 'kim' olduğunu niteleyen bir sosyal/politik etiketleme işlemidir (Aydın, 2011: 247). Kimliğin bir 'etiketleme eylemi' olması bizlere bu eylemin tek yönlü bir süreç olmadığını gösterir. Etiketlenen ve etiketleyen olmak üzere iki aktör söz konusudur. Etiketleme misyonunu taşıyan aktör, bizzat öz bilinç sahibi bir varlık olarak insanın kendisini hangi toplumsal olgularla tanımladığına veya bu işlemin bir başkası tarafından da yapılabildiğine işaret etmektedir. Yani Aydın'ın (2011: 247) ifadesiyle "kimliğin taşıyıcısı kadar bir başkası tarafından da yapılabilmektedir."

Bir bireyin, bir sosyal grubun ya da bir toplumun verili kimlikleri, onlarla aynı kategoride olan fakat taşıdığı özellikler itibariyle farklılaşma eğilimi gösteren deyim yerindeyse başka 'öteki' veya 'ötekilerin' varlıklarına göndermede bulunmaktadır. Bu tam anlamıyla bir 'karşılaştırma' sürecidir. Bir karşılaştırma eyleminden söz edebilmek için, en az iki uyarıcıya ihtiyaç vardır. İki uyarıcı arasında sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesi ise bu iki uyarıcının aynı kuldere ait olmasına bağlıdır. Bu açıdan kimliğe dair en temel yorumlardan biri olan ve karşılaştırma kriterleri olarak karşımıza çıkan 'benzerlik ve farklılık' vurgusu tam da burada kendisini görünür kılmaktadır. "Bir arada değerlendirildiğinde farklılık ve benzerlik kimliğin dinamik ilkeleri ve sosyal hayatım kalbi konumundadır" (Jenkins, 2016: 20). Karşılaştırma eylemine imkân tanıyan nokta, benzer düzlemde yer aldığı ancak sahip olduğu niteliklerin farklı olması sebebiyle ayrıştığı ve buna bağlı olarak da bir kendilik algısı yaratıldığında iki uyarıcıya dair farklı mensubiyetler ortaya çıkacaktır. Bu da verili kimliklerin en temel noktasıdır.

Verili kimlik en yalın haliyle bireysel iradeden bağımsız olarak zorunlu mensubiyete maruz kalma hâli olarak yorumlanabilir. Kişinin cinsiyeti, adı, ailesi gibi aitlikler bireysel tercih hakkı yoluyla sahip olunan şeyler değildir. Bir bütün olarak sahip olunan kimliğin farklı yönlerini temsil eden parçalarıdır. Belirtildiği üzere bu parçaların en önemlilerinden birisi de cinsiyettir. Cinsiyet de tıpkı diğer farklı kimlik kategorileri gibi kişiye dair bir çözümleme sistemi, bir anlam haritasıdır. Bireyin erkek veya kadın olması gerçeğinden hareketle bireyin toplumsal hayatta

nasıl pozisyon alacağından bulunduğu toplumsal yapıya hangi ölçülerle ve ne düzeyde etkiler bırakacağına kadar bir belirlenmişlikten bahsedilebilir. Bu belirlenmişlik genel bir realite olarak ele alınabilir. Farklı cinsiyetler arasındaki farklılıkları temel alan ve bu bağlamda bir toplumsal tip oluşturma eğilimi gösteren bir realite. Ancak aynı cinsiyete sahip iki birey arasındaki kimliklerin farklılaşabilmesi gibi daha özel manada düşünüldüğünde bu defa iki bireyin kimliklerini (kadın veya erkek olmaktan öte) farklı düzeylerde algılamaya neden olan unsurları düşünmek olasıdır. Bu unsurlardan en önemlilerinden birisi de her iki durum içinde kendisini gösteren 'beden' kavramıdır. Beden kavramının resmettiği fiziksel görünüm (bireysel bir durum olmanın ötesinde) düşünülürken, toplumsal yapıdaki işlevselliğini incelemenin gerekliliği bizlere kimlik olgusunun doğasını anımsatmaktadır.

Beden kelimesi, çoğu zaman hem yalın bir çağrışım hem de bir sınır ve gerisinde/arkasında olanlar için bir gösterge olarak zihinlerde gel-git yaşatır. Yalındır, çünkü bedenimiz dediğimizde en naif anlamıyla biyolojik varlığımızı, vücudumuzu düşünürüz. Ancak bedenün örtüsünün deri veya cilt olduğunu hatırladığımızda bütün olarak bedenün de derinlikli bir boyutu örttüğünü veya örterken ifşa ettiğini düşünmeye başlarız. Çünkü vücudun en anlamlı ve gösterişli tarafı 'çehre', 'yüz' olarak düşünüldüğünde bunun yalnızca kas ve hücrelerden meydana gelen, ciltle kaplı bir yüzeyden ibaret olmadığı hissedilmeye başlanır. Bunun nedeni yüzün hem anlam hem de kimlik haritası olmasıdır. Dolayısıyla tıpkı yüz gibi, beden de doğa ve kültürün bir bileşkesidir. Bir başka ifadeyle ruh ve maddenin bir birleşimidir. Tıpkı kurumlar veya mimari yapıların, görünür yüzünün ardında görünmeyen bir boyutu temsil etmesi gibi, beden de bir kavşak ve temsil alanıdır (Çınar, 2016: 500). Buna göre bedeni ilk bakışta algıladığımız gibi salt bir fiziksel bütünlük olarak değerlendirme biçiminin yanında artık o bedensel görünümün zihnimizde yarattığı toplumsal edimleri de düşünmek oldukça önemlidir. Çünkü gördüğümüz bir bedeni tanıdığımız başka birinin bedeniyle veya özelliklerini iyi bildiğimiz bir sosyal grubun bedensel özellikleriyle özdeşleştirebiliriz. Bu durumda kişinin kim olduğu algılarımızda bu tasvirlerle belirecektir. Beden kimliğe dair algılarımızda bir harita çizmiş olacaktır.

Toplum yapısı içinde sosyal bir aktör konumunda bulunan insan, var olma-ya başladığı andan itibaren bedeni ile bağlantı halinde olup beden, insanın insan olarak görünme aracı konumundadır. Bu bakımdan bedeni, insanı insan yapandır. Bu yüzden insan, toplumsal bir varlık olarak toplum sahnesine bedeni ile çıkmaktadır. İnsan varlığının göstergesi bedendir. İnsanların bedeninin topluma arz edilmesi ile ilişkiler gerçeklik kazanmaktadır. Bedenlerin toplum sahnesine çıkışı ya da topluma arz edilmesi karmaşık bir süreçten meydana gelmektedir. Söz konusu karmaşıklık bedenlerin karşılaşması, karşılıklı etkileşimi ve müdahalesi ya da güçlülerin zayıflara karışmasından ileri gelmektedir (Okumuş, 2016: 47). Bedenlerin konumlanması, toplum algılarında kişiye dair yalın bir betimleme sunmakta ve algıları kişilerin karakterlerinden bağımsız bir düzlemde var ederek bireyin

kişiliğine dair tahminlerde bulunulmasına sebebiyet vermektedir. Uzun boylu ve fiziksel olarak güçlülüğü temsil edebilecek bedene sahip bir erkeğe yaklaşımla, kısa boylu ve oldukça zayıf olan bir bireye gösterilen yaklaşımlar arasında bariz farklar bulunabilmektedir. Algılayana dair de değişebilecek olan bu yaklaşımlar bedensel görünümünün toplumsal ilişkilerdeki dönüştürücü etkilerini anlamlandırabilmek bakımından önemlidir.

Giddens (2014) genel olarak, bedeni sosyolojik ekseninde ele alırken beden kavramının bir başka uyarıcı ile anlam kazanabileceğinin önemi üzerinde durmaktadır. Giddens'e göre (2014: 79), "bir bebeğin dünyaya ait nesne ve diğer bireylere ilişkin özellikleri öğrendiği ilk keşiflerinin temel kaynağı bedensel özelliklerini ve bedeninin dış hatlarını fark etmesidir. Çocuk 'sahip olduğu' bir bedeni olduğunun bilincine varmaz, benlik bilinci başka bir yoldan çok bedensel değişim sonucunda oluşmaktadır." Giddens'in bedene ilişkin tespitleri kimlik kavramının ana yönelimlerini vurgular. Kimliğin de rüştünü ispatlayabilmesi bir başka kimliğin yani bir ötekinin var olmasına bağlıdır.

Modern öncesi dönemlerde beden de kimlik gibi verili bir olgu olmanın ötesine geçememiştir. Çünkü tamamen rızadan bağımsız insan doğasına uygun görülen beden yalın olarak verilmiş ama kazanılmamış kimliktir. Ancak modern kültürde hem kimliğe hem de bedene dair büyük çaplı bir zihinsel dönüşümden söz etmek mümkündür. Baudrillard (2012) dönüşümü 'tüketim' olgusu temelinde değerlendirmektedir. Baudrillard (2012: 149-150) için "tüketim maddeleri arasında diğerlerinden daha kıymetli, daha güzel, daha eşsiz olan, diğer tüm nesnelerin bir özeti olmasına rağmen fazlasıyla yan anlamlar taşıyan bir nesne vardır ve bu nesne bedendir. Bin yıl süren bir püritanizm döneminden sonra cinsel ve fiziksel özgürleşme şekli çerçevesinde beden 'yeniden keşfi' ve kitle kültüründe, modada, reklamda mutlak varlığı beden çevresini kuşatan dişilik/erillik, zarafet, gençlik, tedavi kültürü, perhiz, sağlık vb. bakımlar, bedene yönelik bakımlar, fedakâr biçimde yürütülen uygulamalar, rejimler ve bedeni kuşatan arzu söylemi, bunların tamamı günümüzde bedenin kurtuluş nesnesi haline gelmesinin şahidi-dir." Beden bu ideolojik ve ahlaki işlevde tam manası ile ruhun yerine geçmiştir. Bedene yeni anlamlar yüklemek amacıyla dönüştürme işlevi göstermenin altında Foucault (2015: 39)'a göre "istençlerin evrenselliğiyle oluşturulan toplumsal bir beden fikri" yatmaktadır.

Beden bilinci, bedene hâkim olma ancak iktidar tarafından bedenin kuşatılmasıyla mümkün olabilmıştır: güzellik, çıplaklık, kas geliştirme, idmanlar, jimnastik vb. gibi uygulamalar askerlerin, çocukların, sağlıklı bedenin üzerinde iktidar tarafından uygulanan titiz, inatçı ve kararlı bir çalışma ile insanı, kendi nedenini arzulamaya götüren bir hatta yer almaktadır (Foucault, 2015: 29). Foucault (2015) tespitlerini 'İktidarın Gözü' adlı eserinde belirtmektedir. İktidarın beden politikaları üretmesi ve bedenlerin bu politikalar çerçevesinde dönüşmesi de iktidarın gözünün

toplum üzerinde ne denli işlevsel olduğuna işaretler. Ancak iktidarlar değişebilir ve buna bağlı olarak iktidarların kuşatma şekilleri ve alanları da değişebilir işte bu durumu Foucault (2015: 39) aşağıdaki gibi yorumlamaktadır:

“Toplumsal beden kurumlarının (siyasetçiler, doktorlar) serbest ilişki veya kür-taj fikri karşısında duyduğu panik, esasında iktidarın kararsızlık gösterdiği izlenimini doğru yansıtmaz. Çünkü iktidar yer değiştirebilir ya da geri çekilebilir fakat savaş devam eder.”

Bedene dair söylenen her sözün kimliğe ilişkin bir vurgu olduğu görülmektedir. Bauman (2019)’ın “modern çağda her şey akışkandır” yorumu kimlik ve beden politikalarının özetini ortaya koymaktadır. Çünkü beden premodern dönemlerden farklı olarak devamlı değişmekte dönüşmektedir. Bedeni yalın bir olgudan bir politika biçimine yönelten de bu zihinsel dönüşümlerdir. O hâlde kişinin kim olduğunu söyleyen kimlik, bedensel temelleriyle de kişinin kendisi hakkında bilgi üretebilmektedir. Kişinin bedeninde yapacağı müdahaleler de kimliğinin ne gibi değişimlere açık olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. ‘Toplumsal beden’ olgusunu bu değişimlerin temelinde görebiliriz. “Bedensel sınırların çizilmesini başlatan bir özne ya da şeyleştirilen bir tarih değildir. İşaretlendirme etkin ve dağınık yapısı ile toplumsal alan sebebiyle gerçekleşir” (Butler, 2018: 217). Dolayısıyla bir tüketim nesnesi olarak ortaya çıkan yeni beden imajları da toplumsal alanla eklenildiği sürece kimliğe dair yeni anlamlar sunmaktadır.

Toplumun Cinsiyetçi Suretleri

Cinsiyet kavramı en temel haliyle insana doğuştan verilen bir kimlik olarak yorumlanır. Buna göre cinsiyet kimliği ‘kadın ve erkek’ olmak üzere iki kategori olarak karşımıza çıkar. Her toplum normatif ve sistematik yapısı gereği kadına ve erkeğe farklı toplumsal roller atfetmiş ve bu rollerin temelinde bir sosyal yaşam kurabilme imkânını tanımıştır. Toplumların tarihsel ve kültürel yapılarının da bir hayli önemli etkisinin olduğu toplumsal yaşamın sınırları toplumların cinsiyetçi ön kabulleri doğrultusunda çizilebilmektedir. Din, ekonomi, siyaset, hukuk, eğitim gibi toplumsal kurumların konumlanması da bu sınırların tanıdığı ölçüde imkân bulabilmiştir. Sözü edilen bu sınırlar bir toplumun yalın olarak cinsiyete anlam yüklemesinden ziyade cinsiyet kavramının toplumsal alanda nasıl inşa edilebildiğiyle alakalıdır. Bu inşa süreci erkeği ve kadını ayrı kulvarlarda değerlendirmenin yanı sıra, birbirleriyle olan toplumsal ilişkilerin ve toplumsal yapıda ne gibi edimler uyandırabilmenin de izlenimlerini sunmaktadır. O hâlde öncelikli soru şu olmalıdır: ‘Cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşümü nasıl olmaktadır?’

Cinsiyeti salt verili bir kimlik olarak ele almak toplumsal cinsiyet kavramının önemini ihmal etmektedir. Hâlbuki cinsiyet toplumsal olarak yapılandırılabilirdiği sürece yapıya etkide bulunur. “Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ayrımı başlangıçta

'biyoloji kaderdir' ifadesine karşı çıkmak için kullanılmıştır. Bunun yanında biyolojik açıdan cinsiyet her ne kadar geri çevrilemez gibi dursa da toplumsal cinsiyetin kültürel kodlarla inşa edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla cinsiyetin nedensel sonucu ya da onun kadar sabit bir şey olduğuna yönelik teori için de kullanılmaz" (Butler, 2018: 50). Bu fikir cinsiyetin tek başına verili bir kimlik olabileceği iddiasına karşı çıkmak olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının 'cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımı' etrafında hayat bulduğu görülmektedir.

Sosyoloji alanında cinsiyet kadın ve erkek bedenindeki fizyolojik ve anatomik farkları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ise kadınlar ve erkekler arasındaki kültürel, sosyal ve psikolojik farklara dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasında bir ayrım olması esastır. Bunun nedeni kadınlar ve erkekler arasındaki farkların büyük ölçüde biyolojik kökenli olmamasıdır (Giddens ve Sutton, 2018: 185). Her iki cinsiyet için farklılıklar biyolojik olarak değerlendirildiğinde karşımıza şu soru çıkacaktır: Buna göre tüm hem cinslerin aynı kişilik kalıplarıyla ve davranış örüntüleriyle var olması gerekmez mi? Cinsiyetleri salt biyolojik temelli görmenin getirmiş olduğu oldukça haklı yönleri olan bu soruyu Bora'nın (2018: 37) ifadesiyle cevaplamak gerekirse; "erkeklik ve kadınlık biyolojik bir temele sahiptir ve bu değişmezdir. Fakat cinsiyet bu temelden ibaret olmayıp bunun üzerine inşa edilen ve toplumsal bağlam doğrultusunda değişiklik gösteren bir örüntü mevcuttur: Toplumsal cinsiyet."

Toplumsal kimliklerin edinebilmesi açısından hayati önem taşıyan sosyalleşme süreci bireylerin toplumsal yaşamlarında nasıl bir pozisyon alacaklarının anahtarı niteliğindedir. Verilen kimliklerden daha mühimi kazanılan kimliklerin –özellikle hangi toplumsal koşullarla kazanıldığı- bireyi sosyal yaşamda hangi göstergelerle var ettiği bilinen bir gerçektir. "Sosyalleşme süreci sayesinde, çocuklar kendi biyolojik cinsiyet beklentilerini ve sosyal normları içselleştirirler ve bu yolla toplumsal cinsiyet farklılıkları kültürel olarak yeniden üretilir, kadın ve erkekler farklı roller içinde sosyalleşirler. Cinsiyete göre farklılaşan oyuncaklar, kıyafetler, televizyonda sunulan kalıp roller, filmler ve video oyunları, toplumsal cinsiyet beklentilerine uygun kültürel teşvik örnekleridir" (Giddens ve Sutton, 2018: 185). Örneğin, bebek dünyaya gelmeden önce cinsiyetinin belli olmasıyla birlikte hazırlıkların başlaması toplumsal cinsiyet kodlarının bir göstergesi niteliğindedir. Odasının ve eşyalarının bebek kız olacaksa pembe, bebek erkek olacaksa mavi kodlanması bunun somut bir örneğidir. Bu durumda erkek bebeğin pembe ile özdeşleşmesine olanak tanımamaktadır.

Toplumsal cinsiyet inşa edilebilir bir şey midir? Eğer öyleyse bu inşa süreci hangi kategoride yapılmaktadır? Bunlar toplumların cinsiyetçi suretlerini anlamlandırabilmek açısından önemli sorulardır. "Simone de Beauvoir için toplumsal cinsiyet inşa edilmiştir, ancak bu sözleri, bir şekilde söz konusu toplumsal cinsiyeti üstlenen ya da kendine mâl eden, yani bir başka toplumsal cinsiyeti üstlenmesi de

mümkün olan bir fail işaret etmektedir. Beauvoir'e göre kişi kadındır ancak bu her daim kültürel bir zorunluluk nedeniyledir. Ve elbette açıkça görülmektedir ki bu mecburiyetin dayatıcısı cinsiyet değildir" (Aktaran: Butler, 2018: 54). Buna göre, dişilik belirlenmiştir fakat erillik ile ilgili böyle bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla erilliğin tahakkümünde dişiliğin bir öteki olması durumu tamamen var olan kültürel yapının etkisiyle gerçekleşir. Kültürel yapının başka toplumsal unsurlarla şekillendiği bir durumda toplumsal cinsiyetin öznesi farklı olacaktır.

Toplumsal yapıların çoğunda genel toplumsal cinsiyet algılarının temelindeki aktif öznenin 'ataerkillik ve erkeklik hegemonyası' olduğu görülür. "Ataerkillik, kadını erkek olmayan, tam insan olamayan, mutlak başka şekilde; erkeği ise insan modeli olarak öne sürmektedir. Erkek kendini kadın olmayan olarak ifade eder ve böylece sahip olduğu özellikleri bir şekilde tekrar olumlar" (Direk, 2018: 187). Erkeğe ve kadına atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri birbirleriyle karşılaştırılmayacak derecede farklı olsa da zaman zaman hangi rolün etken hangi rolün edilgen olduğu konusunda peşin hüküm içeren ifadelerle karşılaşılır. "Toplumsal cinsiyet erkeklere ve kadınlara uygun davranış ve var oluş biçimlerini reçete etmenin yanında aralarında bir iktidar ilişkisi de inşa etmektedir. Erkekler neleri hak eder, ne yapmalıdırlar, kadınlar neleri hak eder ve neleri yapmalıdırlar? Kadın bir çocuk dünyaya getirip ona bakım vermeli, erkek ise eve ekmek götürmelidir. Bu sayede kadınlar ve erkekler arasında finansal gücün erkekte olduğu bir iktidar ilişkisi kurulmaktadır. Kadın nispeten güçsüz kaldığı için erkeğin farklı olumsuz ve kötü muamelelerine katlanmak, mutsuz olsa da ilişkisini devam ettirmek durumunda kalmaktadır. Kadın ekonomik olarak güçlense dahi halen kadın olarak kodlayan norm sebebiyle işlerden ve çocuk bakımından aynı şekilde sorumludur. Dolayısıyla kendi yerine bir başka kadını ev emekçisi olarak ikame eder ya da iki defa ezilir. Her iki durum da işlerin dişil olmasına yönelik kodlamayı yeniden öne çıkarmakta, erkek ve kadın arasında mevcut olan iktidar ilişkisini doğrulamaktadır (Direk, 2018: 189-190).

Direk'in (2018) tasvir ettiği tablo oldukça realisttir. Çünkü ataerkil alt yapılaraya dayalı toplumsal cinsiyet kabulleri, sosyal rollere ilişkin kesin hükümler verir. Ev işlerinin dişil olarak kodlanması örneği çocuklukta oyun çağında empoze edilen algısal bir durumdur. Erkek çocuğunun tencere ve tava gibi mutfak gereçleri olarak kurgulanan oyuncaklara yönlendirilmesi tehlike olarak görülürken, ona verilen oyuncaklar erilliğin kodlandığı araba ve tabanca gibi aytılardır. Ne var ki birey genç veya yetişkin hale geldiğinde bahsedilen toplumsal cinsiyet algıları ters yüz edilebilir ancak bu normatif yapıya dair tehditkâr bir durum olarak görülmez. Bunun nedeni yine kültürel yapının izin verdiği ölçülerde toplumsal cinsiyet rollerinin davranış örüntülerini gerçekleştirebilmesindedir. Erkek çocuğun oyun sırasında yemek yapması yetişkinlerin daha geniş perspektiften toplumsal yapının olağan karşıladığı bir durum değildir. Ancak aynı erkek çocuk meslek olarak açışlığı tercih edebilir ve bu da toplumun sistematığı açısından bir aykırılık teşkil

etmez. Yine arabaların erillikle kodlandığı düşünüldüğünde, araba sürme eylemi kadınıla bağdaştırılan bir şey değildir. Ancak günümüzde kadın sürücülerin varlığı ve istatistiksel durumu yeni bir toplumsal cinsiyet algısının içselleştirildiğini gözler önüne sermektedir. Fakat içinde bulunulan toplum yapısının ön gördüğü sınırlarca bu değişimler yaşanmaktadır. Toplumda kadın sürücüler olabilir ancak şoförlüğü meslek olarak icra eden kadınlar söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet algıları en radikal şekliyle pusuda bekliyor olacaktır.

Verilen örnekler toplumsal cinsiyetin dinamik mi yoksa statik mi olduğu sorularını çağırıştırır. Buradan hareketle feminist kuramcı Butler'ın (2018: 55) ifadesiyle; "cinsiyetin veya toplumsal cinsiyetin serbest mi sabit mi olduğu sorusu esasında analizi sınırlandırır veya hümanizmin çeşitli öğretilerini toplumsal cinsiyete ilişkin her analizde ön kabul olarak korumayı amaçlayan bir söylemdir. Değiştirilemez, müdahale edilemez gibi görünen şey her ne ise, ki bu 'inşa' nın kendisi olabileceği gibi 'toplumsal cinsiyet' veya 'cinsiyet' de olabilir; analiz ilerlediğinde hangi kültürel olasılıkların harekete geçirilip hangilerinin geçirilmeyeceğine ilişkin bir ipucu sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet ile ilgili söylemsel analiz sınırları, kültür içinde hayal edilecek ve gerçekleştirilebilecek toplumsal cinsiyet şekillerini ön görmekte ve engellemektedir."

Kültürel yapının sınırları toplumsal cinsiyet algısında o denli önemli bir boyuttur ki bireylerin davranış örüntüleri, alışkanlıkları ve daha genel ifadeyle hayat tarzları bu yapısal zihniyetin ürünü olarak okunabilir. Ortadoğu toplumları ile Batı toplumlarının kültürel yapıları arasındaki fark aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşamdaki duruşlarında etken rol sahibidir. Arap kadınları prototipi incelendiğinde, "ideal modele göre, Arap kadınlarının, evlilik öncesinde her çeşit cinsel etkinlikten uzak durması beklenmektedir. Bu çerçevede kızluk zarı, bekâreti güvenceye alan ve kadının saygınlık ve erdemlilik ölçütü olan fiziksel ve sosyal bir unsur haline gelir. Dolayısıyla gerdek gecesi, Arap kadınları için son derece önemlidir, bunun nedeni toplumun kendilerinin namusuna ilişkin yargıda bulunacak olmalarıdır" (Abu-Odeh, 2018: 253-254) şeklide bir zihniyet vücut bulmaktadır. Arap kadınları üzerindeki ataerkil tahakkümün gücü dikkate alındığında Arap kadınlarının toplumsal yapının görünmeyen aktörleri olduğu gerçeği ortaya çıkar. Çünkü bir Arap kadınının 'namussuz' şeklinde damgalanması yalnızca o kadın özelinde değil topluma sürülmüş bir leke olarak addedileceğinden hakkında verilecek olan hüküm bu zihniyetçe ailenin ve toplumun adını temizlemek olacaktır. Giddens (2010: 17) ise modern Batı toplumları için, "artık birçok erkek ve kadın evliliğe önemli bir cinsel denetim ve bilgi birikimi ile geliyor. Artık yasak ilişkilerden daha güvenli fakat daha talepkâr evlilik yatağına ani bir geçiş söz konusu değil. Günümüzde yeni evlenen çiftler çoğunlukla deneyim sahibi, ilişkide daha önceden kişiler bir arada yaşamamış olsa da evliliğin ilk dönemlerinde cinsel bir çiraklık dönemi yaşanmamakta" şeklinde değerlendirerek farklı bir zihniyetin gerçekliğine işaret etmektedir.

Coğrafi ve toplumsal olarak birbirinden oldukça farklı olan iki toplum yapısı örneği toplumun cinsiyetçi suretleri olarak ele alınan bu meseleye ilişkin bir analiz örneği sunsa da, aynı toplum içerisinde bile yöresel ve kültürel farklar temelinde toplumsal cinsiyetin bambaşka tezahürlerini görmekteyiz. “Özellikle Batı Anadolu’da evli bir kadının kocası dışında bir erkek ile ilişkiye girmesi ‘aldatma’ olarak değerlendirilirken, Doğu bölgelerinde bu durum ‘namus’ olarak yorumlanmaktadır. Bu olay üzerinden ilk tabloda yer alan erkek kişinin eşi ya da eşinin birlikte olduğu kişiyi öldürmesi cinayet olarak değerlendirilirken; ikinci tabloda bir kadının kocası dışındakilerle gönül ilişkisi affedilemez bir onur kırılması olarak kabul edileceği için töre (cinayeti) adı altında yöresel olarak onaylanacaktır” (Çınar, 2016: 501-502). Aynı topluma dair yöresel farklılıkların algıda yarattığı değişimi görmek elzemdir. Toplumsal cinsiyetin sahip olduğumuz aidiyetlerden, yöresel konumlardan, sosyal çevrelerden daha genelde toplumsal kimliklerden bağımsız ele alınabilmesinin mümkün olmadığını resmetmektedir bu durum. Sadece kadın üzerinden değil erkek üzerinden de türeyebilen zihniyetlerin konumlanması toplumun cinsiyetçi suretlerini gayet net anlatmaktadır.

Eril-Dışıl Asimetrisi: Toplumsal Beden

Toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında merkezdeki düşüncenin kadın ve erkek olarak iki farklı prototip üzerinden yürüdüğü ve ‘farklılıklara’ buna bağlı olarak da ‘eşitsizliklere’ vurguda bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda bir eşitsizlikten söz edebilmek için en az iki unsur arasındaki karşılaştırma eyleminden hareketle bir unsurun diğerinden daha güçlü olduğu fikri akla gelir. Hatta bir aşama sonrasında ise gücü elinde bulunduranda ‘tahakkümün’, güçsüz olarak konumlananda ise ‘itaatin’ varlık bulduğu doğal bir süreç olarak gelişebilir. O hâlde denilebilir ki toplumsal cinsiyet kavramı özünde adil olmayan bir olgudur. Aksine kadına ve erkeğe gerek hukuksal, gerek dinsel, gerekse toplumsal alanlarda sınırsız bir eşitlik olanağı sunulduğunda bir toplumsal cinsiyet olgusunun rolü görünmeyecek derecede azalacaktır. Ne var ki toplumlarda bu eşitlik anlayışının var olması çok da mümkün görünmemektedir. Yasaların ve sözleşmelerin kişilere tanıdığı yetkiler kadınlara ve erkeklere cinsiyet ayrımı yapılmasını engellemekte, gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk normları kadın ve erkeğe farklı yaptırımlar uygulamamaktadır. Ancak bazı toplumlarda sosyal yaşamdaki görünümüne dikkate alındığında toplumsal cinsiyet algısının ataerkil tahakkümle var edildiği söylenebilir. Uygulanan hukuki müeyyideler de bizzat içinde bulunduğu toplumsal yapının bir yansıması olarak görülebilir.

Bahsedilen durumlara örnek olması açısından değinmek gerekirse; “kadınların maruz kaldığı en kötü şiddet türü olarak tecavüz, Türk Ceza Kanunu’nda ‘Kişilere Karşı Suçlar’ altında değil, ‘Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile Aleyhine Cürümler’ başlığı altında sınıflandırılmıştır. Yani bir kadının yaşayabileceği en kötü deneyim-

lerden biri olan tecavüz, Türkiye’de, kadına karşı değil, toplum adabına ya da aileye karşı işlenen bir suç niteliği taşıyor, zira kadının bedeni ve cinselliği, Türk Ceza Kanunu’na göre, topluma ya da aileye ait” (İlkkaracan, 2018: 12). Görülüyor ki ‘kadın’ kelimesi kullanılmamıştır. Çünkü tecavüzde cinsel, fiziksel, psikolojik ve daha pek çok kategoride şiddete maruz kalan kadının durumu, yaşadığı topluma ve ailesine karşı sorumlulukları olan kadının durumunun gerisinde kalmıştır. İki kadın profili olarak yorumlandığında kadının bir insan hakkı olarak vücut dokunulmazlığı hakkı ne var ki arka planda kalmıştır. “Her ne kadar modern dünyada insan hakları kadının insan haklarını da içeriyor gibi ele alınsa da, insan hakları etiğine ilişkin yasalar antropolojinin ortaya çıkardığı sembolik düzenin yasaları karşısında fazla güç kazanamamıştır. Uluslararası ve ulusal hukukun modern insan haklarına dayandığı ülkelerde bile ilişkiler halen törenin ve toplumsal bilinçdışının ataerki yasalarına göre yaşanmaktadır. Oysa insan haklarına dayalı uluslararası hukuk, cinsiyet farkı veya dinsel fark gözetmeksizin insanların yasalar karşısında eşit oldukları ilkesine dayanır” (Direk, 2018: 184-187).

Konuya ilişkin pek çok yaklaşımda gördüğümüz ‘eril/dişil asimetrisi’ olarak adlandırılan durum hangi perspektiften bakılırsa bakılınsa ‘aynı olamama halini’ anlatır. Ancak bu aynı olamama hali salt bir toplumsal cinsiyet olgusundan anlaşılan, ‘toplumsal yaşam kadına farklı erkeğe farklı roller yükler’ felsefesinden daha derinlikli bir anlam taşımaktadır. ‘Cinsiyetten toplumsal cinsiyete’ dönüşümün yanı sıra bir de ‘bedenin toplumsal bedene’ dönüşümü hâsıl olmaktadır. Çınar’ın yorumuyla (2016: 500-501); “bedenin teşekkülünde toplumsal ve kültürel boyutun önemini vurgulamak bizi, feminist kuramcı Judith Butler’in (2018) Israrla vurguladığı, cinsiyetin verilmişlikten ziyade, verilmişliğin yanı sıra oluşturulan veya oluşturulmakta olan bir gerçek olduğu konusuna getirir. Çünkü beden olarak toplumsal cinsiyetin oluşumunda kültürün belirleyiciliği inkâr edilemez. Buradan, toplumsal cinsiyetin kuruluşunda belirli normların mesela kadınların çocuk doğurmaları gerekliliğiyle ilgili norm, söylem ve kurumların etkinliği düşüncesi belirlemeye başlamaktadır. Böylece beden algısında bazı özsel unsurlardan ziyade, bu normların ve toplumsal kodların belirleyiciliği olduğu söylenebilir. Nitekim Butler (2018) bu durumu belirginleştirmiş ya da öne çıkarmıştır. Butler’a (2018) göre, kadın ve erkek, birtakım özsel niteliklerin belirlediği sabit kategorilerle değil, pratiklere ve bunların yol açtığı akıcı kimlik oluşumlarına yapılan göndermelerle ele alınmalıdır. Bu bağlamda ruhun bedeni veya maddeyi öncelediğini veya belirlediğini söylemek mümkündür. Ancak bedenin de kültürü veya ruhu etkilediği inkâr edilemez. Bu karşılıklı etkileşim, toplumsal beden kavramını uyandırmaya başlar zihinlerde.”

Toplumsal beden kavramı tıpkı toplumsal cinsiyet kavramı gibi iki aktörlü (eril-dişil) ve sahnesinin kültürel yapı olduğu bir oyun olarak düşünülebilir. Cinsiyetten toplumsal cinsiyete dönüşümde hep erilin başrolde olduğu ve senaryonun da erilin elinde olduğu artık inkâr edilemez. Bedenin toplumsal bedene evrilme sürecinde dişil olanın da hâkimiyetinden söz edilebilir. Çünkü, “kadın bedeninin

toplumsal yapıyı yorumlamak ve belirli algıların temsili için önemli bir ayrım olduğu görülmektedir” (Çınar, 2016: 502). Kadın bedeni hem toplumsal cinsiyette hem de toplumsal bedende önemli bir unsurdur. “Kadınları egemen söylem kamusal alandan kişi olarak değil, arzu nesnesi, cinsiyetli, erotik beden olarak dışlıyor” (Direk, 2018: 182). Kadının bedeninin ve cinsel kimliğinin toplumsal yaşamda tehlike olarak görülmesinin alt yapısında da gizli bir etkenlik söz konusudur. Dişil olanın bedene hâkim olabilme potansiyelini elinde bulundurması onun erilin bedeninde ve buna bağlı olarak da toplumsal beden üzerinde bir iktidar kurabilme gücüne sahip olduğunu gösterir. Fikir bağlamında son derece yüksek düzeyde ataerkil kalıplara sahip olan firma sahiplerinin (kendi ailevi yaşamlarında) ekonomi temelli işleriyle ilgili yapacakları bir tanıtım etkinliğinde beden temsiliyeti açısından kadınlara yer vermesi bunun bir kanıtıdır. Dolayısıyla kadının bedeni ve cinsel kimliği toplumsal yapıda tehlike olarak addedilmesine karşın dişilin elinde bulundurduğu bir güç olarak da yorumlanabilir.

Verilen örnek toplumsal yaşamda kadına dair iki algıdan birini göstermektedir. Bir tüketim nesnesi olarak kadının cinsel kimliğinin ön plana alındığı ve yalnızca beden ve cinsellik olarak resmedildiği bir durumdur bu. Bu resim akıllara kadının şahsi özelliklerini, sosyal hayattaki durumunu veya başarılarını akıllara getirmez. İnsanlarda özellikle erkeklerde uyanabilecek ilk izlenim vitrinde sergilenmek isteyen kadın bedeni ve cinselliğidir. Ancak bir taraftan da toplumsal cinsiyet yaklaşımları açısından bakıldığında kadını tüketim nesnesi olarak gören zihniyetin başka bir kadının bedeninin (eşini, kızını vs.) muhafaza etme çabasında olduğu görülür. Bu defa dişil olanın bedenini teşhir etmemesi beklenir. Çünkü bedenin teşhirini önlemek aynı zamanda onun cinsel kimliğini de hasıraltı etmenin yolu olacaktır. Bu da toplumsal bedenin toplumsal cinsiyetle ayrıştığı ve de kesiştiği yönlerini görmek açısından manidardır.

Vurgulanan her durum cinsiyetler arasında bir farkı ortaya koymakla kalmıyor aynı zamanda aynı cinsler arasında da cinsiyet algılarının pek çok faktör üzerinden farklı sonuçlar üretebildiği görülüyor. Eril ve dişil olarak keskin çizgilerle ayırdığımız bu kategorileştirme kendi içlerinde de başka ayrışmalara sebep olacak biçimde kurgulanıyor. İki dişile yüklenen farklı bedensel ve cinsel kimlik algıları bu bağlamda düşünülebilir. Toplumsal cinsiyetin temelde bir toplumsal veya kültürel yapı meselesi bağlamında ele alınması gerektiği düşüncesi eril-dişil asimetrisinde de söz konusudur. Bora'nın (2018: 39) örneklendirmesiyle: “Nepal’de kadınlık ve erkekliğin tıpkı et ve kemik gibi, bütün insanlarda farklı derecelerde bulunduğu inanılır. Dolayısıyla, dişil ile eril olan arasında bizim alışageldiğimiz biçimde katı bir ayrım yapılmaz. Her ikisi de bedensel gerçekliğin bir parçasıdır.”

Gündelik hayat pratikleri açısından düşünüldüğünde bazı söylemlerimiz erili vurgulayan fakat dişili yok ederek erilin ‘insan’ anlamında kullanıldığını belirtmektedir. Bir işin düzenli ve istikrarlı şekilde yapılması anlamında kullanılan ‘adam

gibi yap' söylemi bunun bir örneğidir. Burada alıcı hedef bir kadın da olabilir. Ancak 'adam gibi yap' söylemi kadın ekseninde düşünüldüğünde kadının bir anlamda cinsiyetsizleştirilerek erilin yerini almış vaziyetidir. 'Erkek gibi kadın' söylemi de dişili yüceltmek anlamında kullanılan bir söylemdir. Ne var ki yine 'erkeklik' üzerinden yüceltme girişimi toplumsal yapıda 'erkek olmanın' kutsallığına göndermede bulunmaktadır. Bu durum kadının cinsiyetini etkisiz kılarken ayrıca eril olarak algılanmasında bir mahsur olmadığı düşüncesinin dile geldiğini gösterir.

Bir insanlık normu olarak erkeklik, kadınlar açısından hiçbir zaman 'öteki' değildir; erkek egemenliği, böyle bir kurguyu imkânsız kılar (Bora, 2018: 47). Erillik her zaman için etkin rol oynamak eğilimindedir. Dolayısıyla erill/dişil asimetrisi olarak yorumlanan bu farklılıklardan birisi de kadın adına yaptığı bir eylemin sonucunda erkek maddi olarak yaptırımı maruz kalsa da manevi açıdan haklılığı söz konusu olmaktadır. Çınar'ın (2016: 506) deyişiyle; "koruyucu erkek, kadının sınırları ihlal etmesi durumunda, namusu adına kendi erdem sınırlarını aşarak, cinayet işerse, bu eylemi yaptığında kadının sınırını belirlemek adına yapacaktır ve dolayısıyla temize çıkacağına inanmaktadır."

Tüm bunlardan sonra kadının toplumsal yaşamdaki konumlanış sürecinin erkeğin konumlanışına bağlı olarak gerçekleştiğini söylemek artık bir hayli tanıdık gelecektir. Ancak kadının cinselliği mevzuu söz konusu olduğunda durum daha da farklı hâle gelecektir. Daha önce de belirtmiş olunan iki farklı kadın profili yine sınırlarının erkekler tarafından çizildiği bir resmi tasvir etmekteydi. Bunlar; modern tüketim nesnesi olarak teşhir edilen kadın, diğeri ise annelik rolü gibi kutsallıkla anımsanan ve muhafaza edilmesi gereken kadın. Birinci kategori aynı zamanda bir beden politikasına da karşılık geldiğinden, bir gösterge olarak kadının cinselliği ve toplumsal bedene tahakkümüne dair işaretler sunması bakımından kadın cinselliğini tartışabilmeye olanak tanımaktadır. Foucault (2017: 60); "cinsellik neden bu kadar gizlidir? ve cinselliği, bunca uzun zaman susmaya zorlayan ve ancak kısa bir süre önce gevşeyerek onu sorgulamamıza; ama hep bastırılmasından yola çıkarak sorgulamamıza olanak sağlayan hangi güçtür?" sorularını gereksiz bulduğunu söylerken, bir taraftan da bu soruların mevcut düşüncenin olumlanması ve yüzyıllık bir buyruğun yeni biçimi" olarak görür. Foucault'un da deyişiyle hangi çağda ister dişil isterse erilin cinselliğine yönelik söylemler bir kısır döngü etrafında gidip gelmekte ve bir katkı içerememektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenmiş cinsellik anlayışları, Türkiye'de çocuklara çok erken yaşlarda aşılır. Erkek çocuklardan, akrabalara ve komşulara penislerinin göstermelerinin istenmesi ve bununla gurur duymalarının beklenmesi çok sık rastlanan bir uygulamayken, kız çocuklar, oyun oynarken külotlarının, kazara bile olsa, bir an için görünmesinin utanılacak bir şey olduğu konusunda uyarılır (İlkkaracan ve Seral, 2018: 195). Çocuklar bu öğretilerden sonra artık farklı yargılarla donatılmıştır. Kız çocuğunun iç çamaşırının görünmesi bir sonra-

ki süreçte çocukta bir tedirginliğe ve yetişkinlerde bir tepkiye sebebiyet verirken, erkek çocuk cinsel organını gösterebilme hakkı olduğu yargısına kapılır. Ancak erkek çocuğun da cinsel organını gösterebilmesi bir hak değil son derece yanlış bir teşhirdir. Çünkü mahrem bir bölge olan cinsel organ gerek erilde gerekse dişilde gizlidir ve yalnızca kendilerinin ve belirli yaşlara kadar ebeveynlerinin (belli koşullarda mesela banyoda) görebilme hakları söz konusudur. Bu durum yanlış yönlendirilmiş yargılarla çocukların toplumsal cinsiyet algılarını biçimlendirmektedir. Her çocuğun geleceğin bir yetişkini olduğu düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet olgusunun gelecekteki algısal durumlarına dair de zihinsel bir harita sunmaktadır.

Giddens (2010), “kızların toplumsal şöhretinin cinsel kurlara direnip onları kontrol etme yeteneklerine bağlı olduğunu ileri sürerken, erkeklerinkinin de elde ettikleri cinsel zaferlere bağlı olmasıyla” açıklamaktadır. Burada Giddens’in (2010) “toplumsal şöhret” bahsi önemlidir. Çünkü daha çok henüz yetişkin olmamış bireylerde –özellikle gençlerde- ergenlik evresinin vermiş olduğu fiziksel ve psikolojik durumlardan dolayı cinsel etkinlikler onların kendilerini daha fazla önemsemelerine ama daha da önemlisi başkaları tarafından da olumlu değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle erkeklerde çok fazla rastlanan bu durumun görünüşleri kızlarda bambaşka bir boyutta ortaya çıkar. Giddens’in (2010) analizi eril-dişil asimetrisine katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde biçimlenen cinsellik yaklaşımları, farklı toplumsal mitlerde ve deyişlerde yansıtılmaktadır. “Kadınların doğaları gereği cinsel yönden pasif olması, erkeklerin ise aktif olması, kadınların erkeklerden daha az cinsel dürtüye sahip olduğu, kadının menopoz sonrasında cinselliğinin son bulduğu gibi. Bunlar sonucunda erkeklerin cinsel boşalmaya her şartta gereksinim duyduğu, kadınların ise cinselliği bir yük olarak sessizce kabul etmesi gerektiği, cinselliğin amacının çocuk doğurmak olduğu, haz yoksunu bir sorumluluk olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Söz konusu izlenim sebebiyle kadınlar cinselliğini baskılamaya, kontrol altında tutmaya, yok etmeye ya da sınırlamaya ilişkin bir sosyal yapı içinde kalmaktadır” (İlkkaracan ve Seral, 2018: 196). Görülmektedir ki cinsellik olgusunun tezahürleri kadın ve erkeğe yönelik çok ciddi başkalaşımalar göstermekte ve var olan toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını bu yönde biçimlendirmektedir.

SONUÇ

Cinsiyetin toplumsal alanla olan etkileşiminde bir belirlenmişlikten söz ediliyor olsa da toplumsal cinsiyet konusunun muğlak yönlerinin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Sadece başka toplumlar arasında bir karşılaştırma eylemiyle değil, bu belirsizlik aynı toplum içerisinde coğrafi, yerel kültür vb. gibi unsurlar temelinde algıların farklılaşabilmesi açısından kendisini görünür kılmaktadır. Metin içerisinde sözü edilen Türkiye'nin Batı bölgelerinde “aldatma/ihanet” olarak karşılık

bulan bir olayın aynı ülkenin Doğu bölgelerinde “töre/namus” nedenlerine karşılık gelmesi (Çınar, 2016: 01-02) bu analize argüman olmaktadır. Dişilik ekseninde değerlendirilen iki farklı profilin (teşhir edilen/muhafaza edilen) aynı cinsiyete mensup olmasına karşın yorumlamaların bambaşka şekilde oluşu toplumsal cinsiyet algılarının kadın veya erkek olarak iki kategoride de sabit ve değişmez olmadığının göstergesi niteliğindedir.

İnsan bedeni aracılığıyla kendisini bir ölçüde tanıyabilir. Yani kişinin bedenine ne olduğu, bedeninin toplumsal alanla eklemlendiği zaman ona hangi verilerle geri döneceği gibi sosyal gerçeklikler kişinin öz bilinç sahibi olarak kendisi hakkında bizzat kendisine bir harita sunar. Kısa boylu ve zayıf birinin sadece bedensel ölçütlerinin yetersiz oluşuna dayanarak bedensel ölçülerinin ona hangi aşamalarda ve hangi alanlarda avantaj veya dezavantaj sağlayabileceğini ön görmesi önemli bir husustur. Ancak bu örnek perspektifinden bakıldığında, bu durumun kişiye öz güven eksikliği olarak dönmesi ve onun toplumsal yaşamdan kendisini dışlaması genellenebilir bir durum olmamalıdır. Yani denilebilir ki beden kişiye kendisi hakkında bilgi sunar. Fakat bu belirli alanlarla sınırlı bir bilgidir. Kişinin başka alanlardaki yetenek ve ilgilerini keşfetmesinde rolü yoktur.

Genellikle toplumsal yaşamda kadın olmak doğrudan erkeğin gerisinde olma durumu olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal yaşam çerçevesinden bakıldığında kadının cinselliğinin öncü konumunda olamayacağı açıktır. Ancak tıpkı toplumsal cinsiyetin belirsiz yönlerinin olduğu gibi bu konu da kendi içerisinde çokça tezatlar barındırmaktadır. Kadını erkekten ayıran ve bu nedenle toplumsal yapıda kutsal bir rol olarak görülen annelik rolü de bir anlamda kadın cinselliğinin ürünüdür. Kadının bir çocuğa hamile olabilmesi ve çocuk doğurabilme yetisi de onun ayrıcalıklı cinsel kimliğinin bir parçasıdır. Fakat bu durum kadına yönelik olan diğer toplumsal cinsiyet algıları gibi damgalayıcı nitelikte değil, doğal bir biyolojik ve toplumsal gerçeklik olarak değerlendirilmektedir. Gerçekliğe dair bu olumlama ise bizlere şunu gösterir: Toplumsal algının kadın üzerindeki konumlanması bir bütün olarak kadın temelli bir bakış açısı sunmaktan ziyade zamana ve zemine göre değişebilecek ve buna bağlı olarak belirecek ön görülerin varlığına ilişkin bir zihinsel yapı sunmaktadır.

Eril-Dişil asimetrisinde de görüldüğü üzere bizim toplum yapımızda olduğu gibi ataerkil kalıplarla vücut bulan yapılarda oluşabilecek kadın cinselliği yine erkek egemen toplum yapısının kontrolünde olacaktır. Erkek hegemonyası izin verdiği müddetçe (beden temsiliyeti görevinde olan kadınlar örneğinde olduğu gibi) kadının cinsel kimliği görünürlük kazanacak ve topluma rağmen oluşabilmesi yine toplum denetiminde olacaktır. Sınırlayıcı bir çerçevede gerçekleşebilecek bu durum nedeni olarak her fırsatta tekrarlanan kadın cinselliğinin pek çok farklı alanda toplumsal sorunlara zemin hazırlayacağı düşünüldüğünden tehlike olarak

görülüp denetim altına alınma talepleri gösterilebilir. Kadın bedenine yönelik fiziksel ve cinsel şiddet suçlarında bile olayın iç gerçekliğinden bağımsız biçimde toplumsal alanda failin kadın olarak görülmesi de bunun bir kanıtı olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abu-Odeh, L. (2018), "Arap Toplularında Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyetin İnşası", *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, Der. Pınar İlkkaracan, Çev. Ebru Salman, 6. Baskı, İletişim Yayınları, s. 243-264, İstanbul.
- Aydın, M. (2011), *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2012), *Tüketim Toplumu*, Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, 5. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2019), *Akışkan Modernite*, Çev. Sinan Okan Çavuş, 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.
- Bora, A. (2018), *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadının Öznelliğinin İnşası*, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Butler, J. (2018), *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür, 6. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Çınar, A. (2016), "Toplumsal Bedenin İnşasında Kadının Çağırılması ve Çağırısı: Namus Olgusu Üzerinden Bir Çözümleme", *Beden Sosyolojisi*, Ed. Kadir Canatan, 3. Baskı, Açılım Kitap, s. 499-520, İstanbul.
- Direk, Z. (2018), *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2015), *İktidarın Gözü*, Çev. Işık Ergüden, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2017), *Cinselliğin Tarihi*, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, 8. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2010), *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*, Çev. İdris Şahin, 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2014), *Modernite ve Bireysel Kimlik: Genç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Çev. Ümit Tatlıcan, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. ve SUTTON, W. P. (2018), *Sosyolojide Temel Kavramlar*, Çev. Ali Esgin, 3. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- İlkkaracan, İ. Ve Seral, G. (2018), "Kadının İnsan Hakkı Olarak Cinsel Haz: Türkiye'deki Bir Taban Eğitimi Programından Deneyimler", *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, Der. Pınar İlkkaracan, 6. Baskı, İletişim Yayınları, s. 195-207, İstanbul.
- İlkkaracan, P. (2018), "Türkiye'nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelenmesi", *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, Der. Pınar İlkkaracan, 6. Baskı, İletişim Yayınları, S. 133-150, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Jenkins, R. (2016), *Sosyal Kimlik: Bir Kavramın Anatomisi*, Çev. Gül Bostancı, Everest Yayınları, İstanbul.
- Okumuş, E. (2016), "Bedene Müdahalenin Sosyolojisi", *Beden Sosyolojisi*, Ed. Kadir Canatan, 3. Baskı, Açılım Kitap, s.45-55, İstanbul.

THE MURKY WATER OF GENDER: AN APPROACH THROUGH BODY, IDENTITY, AND GENDER DIFFERENCE

Extended Abstract:

Gender sociology has been increasingly studied in recent years. However, these studies commonly focus on studies of women, one of the two faces of gender. Studies on women have a widespread adventure not only in Turkey but also across the world. Although social and cultural differences shape perceptions of gender that differ from each other, social problems related to femininity, which is a face of gender and a given identity, appear similarly at times. In this respect, studies on women are discussed extensively across the globe. While these differences sometimes arise from the biological and physiological distinctness between women and

men, these differences are sometimes interpreted with the meaning of the gender phenomenon created by social life.

In the study, this holistic reading requires the relationship between identity and body to be considered as “the bodily foundations of identity”, and the gender perceptions of individuals or various social groups in the social sphere as “sexist forms of society”. Revealing the relationship between social perspectives and sexism is presented under the title of “masculine-feminine asymmetry”, as well as the codes of body, identity, and gender.

The study method has an interdisciplinary nature because the subject of the study is discussed from sociological, psychological, and philosophical aspects. Disciplines such as psychology, sociology, and philosophy were applied to investigate the gender phenomena in the study with the concepts of identity, body, and sexual differences. Resources related to these disciplines were reviewed, and interdisciplinary studies were used. The study group consists of books and articles written about the field. It has been analyzed through the views of prominent researchers in women and gender studies, especially in sociology, psychology, and philosophy. Study data were obtained through document analysis of works published in the field of gender. To achieve this, libraries, Google Scholar, YÖK Thesis Center, and periodicals from various journals were used. The document analysis method was applied in the analysis of the works used in the study. With this method, the incomprehensible aspects of the gender phenomenon were discussed with the main concepts of the study and investigated via the analysis of the sources that have had a significant place in the literature.

According to the study results, three fundamental questions were answered. First, the “Can the body be the source of knowledge about oneself?” question has been discussed. It has been concluded that “in this sense, one can know themselves to some extent through his body. In other words, social realities such as what one’s body is and what data will return to them when their body is integrated with the social field, as a self-conscious person, presents a map to themselves. For instance, it is a paramount issue for a short and thin person to foresee which stages and areas their physical measurements can provide them with an advantage or disadvantage based only on insufficient physical criteria. From the perspective of this instance, however, it should not be a general situation that this turns into a lack of self-confidence and excludes themselves from social life. Therefore, it is possible to say that the body provides information about itself to the person.

Secondly, the “Can female sexuality lead to social life and experience?” question has been answered. It has been concluded that “Generally, being a woman in social life is interpreted as being directly behind the man. Therefore, when viewed from the perspective of social life, it is obvious that women’s sexuality cannot be

in the leading position. However, just as there are ambiguous aspects of gender, this issue also contains many contradictions. The “motherhood role”, separating women from men and is therefore considered a sacred role in the social structure, is also, in a sense, the product of female sexuality. In other words, a woman’s ability to get pregnant and give birth to a child is also part of her privileged sexual identity. However, this situation is not perceived as stigmatizing like other gender perceptions towards women, but as a natural biological and social reality as it should be. This affirmation of reality suggests: It means that the positioning of social perception on women does not offer a woman-based perspective as a whole but rather a mental structure regarding the existence of foresight that can change according to time and place and will emerge accordingly.” Finally, the “Can we talk about a female sexuality that can occur despite the society?” question has been answered. It has been concluded that “As in the Masculine-Feminine asymmetry, female sexuality that can occur in structures embodied in patriarchal systems, as in our social structure, will again be under the control of the male-dominated social structure. As long as the male hegemony allows, the sexual identity of the woman becomes visible, and its formation despite the society will still be under the control of the society. The reason for this, which can take place in a restrictive framework, can be shown as the demands for controlling female sexuality, which we repeat at every opportunity, as it is thought that it will pave the way for social problems in many different fields. The fact that the woman is usually believed to be the provocateur of physical and sexual violence against the female body, regardless of the internal reality of the incident, presents evidence for this situation.

Keywords: Body, Sexual Difference, Identity, Gender.

